

Siedemdziesięciolecie urodzin Profesora Andrzeja Maryańskiego

Profesor Andrzej Maryański urodził się 16 września 1924 r. w Stanisławowie, gdzie ojciec jego – inżynier kolejowy – był naczelnikiem zakładów naprawczych kolei. Po przeniesieniu się rodziny do Lwowa podjął tam w 1937 r. naukę w gimnazjum. Okres drugiej wojny światowej spędził we Lwowie, uczęszczając m.in. do szkoły radzieckiej i do okupacyjnej szkoły handlowej oraz pracując zarobkowo jako robotnik. Po wojnie znalazł się w Krynicy, gdzie złożył maturę w 1946 r. w tamtejszym liceum ogólnokształcącym. W 1947 r. zapisał się na kierunek geografii ówczesnego Wydziału Matematyczno-Przyrodniczego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Studia te ukończył w 1951 r. i uzyskał tytuł magistra geografii na podstawie pracy pt. *Ruchy ludności i osadnictwo w ZSRR*, napisanej pod kierunkiem prof. dra Józefa Szaflarskiego. Następnie opieką naukową otoczył Go prof. dr Antoni Wrzosek, która to opieka zaowocowała uzyskaniem przez A. Maryańskiego w 1958 r. stopnia doktora nauk geograficznych nadanego przez Radę Wydziału Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu Jagiellońskiego na podstawie rozprawy pt. *Rozwój ludności Azji (poza ZSRR) w latach 1920 – 1955*. Habilitował się na Wydziale Biologii i Nauk o Ziemi Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu w 1963 r., przedstawiając rozprawę pt. *Współczesne migracje ludności w południowej części pogranicza polsko-radzieckiego i ich następstwa w rozmieszczeniu sił wytwórczych tego obszaru*. Opiekunem naukowym w tym przewodzie był prof. dr August Zierhoffer. Kolejne etapy awansu stanowiło nadanie Mu przez Radę Państwa tytułu profesora nadzwyczajnego w 1971 r. i profesora zwyczajnego w 1986 r.

Działalność zawodową rozpoczął Profesor Maryański od września 1951 r. w Wyższej Szkole Pedagogicznej w Krakowie. W uczelni tej osiągał wszystkie awanse zawodowe i tytuły naukowe.

Pracę naukowo-dydaktyczną w Wyższej Szkole Pedagogicznej im. Edukacji Narodowej w Krakowie łączył przez wiele lat z pracą (w latach 1964 – 1974) w Akademii Ekonomicznej w Krakowie, gdzie pełnił funkcję kierownika Katedry Geografii Ekonomicznej. W latach 1958 – 1960 prowadził także zajęcia dydaktyczne w Katedrze Geografii Gospodarczej Akademii Ekonomicznej w Katowicach. Po utworzeniu Uniwersytetu Śląskiego pracował również (lata 1976 – 1983) w tej uczelni, w Katedrze Geografii Ekonomicznej i Zagospodarowania Przestrzennego, pełniąc funkcję jej kierownika.

Drogą do osiągnięć naukowych Profesora Maryańskiego były badania kameeralne, często poszerzane przez studia i obserwacje terenowe. Stanowiły one podstawę Jego indywidualnego warsztatu naukowego.

Dorobek naukowy Profesora obejmuje 181 tytułów ogłoszonych drukiem. Część z nich w formie notatek i artykułów zamieszczana była w „Czasopiśmie Geograficznym” oraz w „Geografii w Szkole”.

Szeroką działalność naukową rozwinął Profesor Maryański w zakresie geografii ludności oraz geografii ekonomicznej wielkich regionów i wybranych krajów świata. W tych dwóch głównych nurtach badawczych – tematycznie złożonych i terytorialnie rozległych – eksponowana jest dynamika przemian strukturalnych wywołana przyczynami ekonomicznymi i politycznymi. Prace A. Maryańskiego cechuje krytyczne podejście do źródeł oraz duża dokładność, a zarazem jasność wywodów. Podejmując opracowania monograficzne krajów, zwykle poprzedzał je wyjazdem zagranicznym. Prowadził tam obserwacje, weryfikował i gromadził niekiedy unikalne materiały źródłowe. Trudno zaprezentować bogaty dorobek Profesora w krótkiej biografii. Stąd też skupiono uwagę na niektórych tylko publikacjach – głównie książkowych.

Szczególnie konsekwentnie i wszechstronnie zajmował się A. Maryański problemami ludności, co znalazło wyraz w licznych pracach powstających w różnych okresach Jego działalności naukowej. Pierwszą z nich jest książka pt. *Ludność świata w liczbach*, wydana przez PWN w 1955 r. Ma ona charakter kompendium statystycznego, do którego – dla celów porównawczych – sięga po dzień dzisiejszy każdy czytelnik interesujący się procesami przemian ludnościowych w świecie. Niewątpliwie unikalną pracą swego czasu była książka pt. *Problemy ludnościowe Azji* – wydana przez Polskie Wydawnictwa Gospodarcze w 1960 r., traktująca całościowo o zjawiskach ludnościowych na kontynencie azjatyckim. Należy podkreślić, że badanie procesów demograficznych wielu krajów Azji, wyzwających się od zależności kolonialnej – a więc znajdujących się w okresie wielkich przemian i nie dysponujących odpowiednimi służbami statystycznymi – nastęrczało wyjątkowo dużo trudności. Podobnie oryginalny i kompleksowy charakter miała książka pt. *Współczesne wędrówki ludów – zarys geografii migracji* (Ossolineum, Wrocław

1966). Dzieło to zostało przetłumaczone na język rosyjski i wydane w 1969 r. w Moskwie pt. *Sowremiennyje migracii nasielenija*. Było ono lekturą obowiązkową na studiach aspiranckich z geografii ludności w największym uniwersytecie byłego ZSRR i obecnej Rosji – Uniwersytecie Moskiewskim im. M.W. Łomonosowa. W tym samym okresie podjął Profesor wieloletnie badania terenowe. Wynikiem ich było opracowanie pt. *Współczesne migracje ludności w południowej części pogranicza polsko-radzieckiego i ich wpływ na rozmieszczenie sił wytwórczych tego obszaru*, wydane w 1963 r. Istotne jest tu przypomnienie, że samo zebranie materiałów źródłowych – ze względu na niekompletne dane z okresu okupacji i z pierwszych lat powojennych – oraz ich interpretacja syntetyzująca niepowtarzalny proces powojennych przemieszczeń ludności w Polsce południowo-wschodniej w latach 1939 – 1960 stanowiły skomplikowany i oryginalny problem badawczy. W następnych latach kontynuuje Profesor prace z zakresu geografii ludności. Ogłasza w 1974 r. książkę pt. *Problemy ludnościowe krajów socjalistycznych*, a w 1977 r. pracę pt. *Ludność świata*, w której przedstawione zostały w sposób syntetyczny procesy ludnościowe we współczesnym świecie w ujęciu regionalnym. To właśnie opracowanie uważa Profesor za największe osiągnięcie swojej pracy twórczej.

W tych i innych opracowaniach Profesor zajmuje się nie tylko rozmieszczeniem ludności w poszczególnych krajach lub w skali globalnej, przemianami w tym zakresie w ujęciu dynamicznym, ale także szeroko pojętym kompleksem problemów związanych z migracjami ludności. Ich typy, rozmiary i kierunki w różnej skali przestrzennej zaprezentował w pracy pt. *Migracje w świecie* (PWN, Warszawa 1984). Wykorzystał przy jej opracowaniu niedostępne w Polsce materiały źródłowe z zagranicznych ośrodków naukowych, z którymi utrzymywał ścisły kontakt. Za wyjątkową pozycję w dorobku Profesora zapewne uznać można także książkę pt. *Narodowości świata* (PWN, Warszawa 1988), naświetlającą całą złożoność etniczno-językową naszej współczesności (złożone do druku zostało jej nowe wydanie).

Drugim kierunkiem zainteresowań Profesora Maryańskiego jest geografia regionalna, a w szczególności procesy przemian struktur przestrzenno-ekonomicznych różnych obszarów świata, w pierwszym zaś rzędzie byłych krajów socjalistycznych. Problematyce tej poświęcił szereg książek, zarówno w serii monografii regionalnych wydawanych przez PWN – *Rumunia* (1973), *Wietnam* (1980) i *Chiny* (wspólnie z Andrzejem Halimarskim, 1980, a drugie wydanie znacznie zmienione w 1990), jak i w serii PWE, poświęconej geografii ekonomicznej wielkich regionów świata. W ramach tej serii opublikował książki: *Związek Radziecki – zarys geografii ekonomicznej regionów* (1975, drugie wydanie 1979, trzecie wydanie 1987 pt. *Geografia ekonomiczna Związku Radzieckiego*), *Geografia ekonomiczna*

Ameryki Łacińskiej (1977, wspólnie z Zygmuntem Szotem, wydanie drugie zmienione i uaktualnione w 1989, wspólnie z Piotrem Modrzejewskim i Zygmuntem Szotem), *Geografia ekonomiczna Azji Południowo-Wschodniej* (1984, wspólnie z Przemysławem Czajkowskim), *Geografia ekonomiczna Azji Południowej* (1987), *Geografia ekonomiczna Azji Wschodniej* (1989, wspólnie z A. Halimarskim). Efektem wieloletniej współpracy naukowej z pracownikami uczelni pedagogicznej w Dreźnie i uniwersytetu w Lipsku była książka w języku niemieckim – H. Klausning, A. Maryański, E. Schultze: *China – ökonomische und soziale Geographie*, wydana przez wydawnictwo „Hermann Haack” w Gotha w 1989 r. Profesor Maryański opracował w niej rozdziały o ludności i transporcie oraz w części regionalnej dwa spośród sześciu wielkich makroregionów Chin.

Nowa sytuacja po rozpadzie ZSRR stworzyła zapotrzebowanie na opracowania geograficzne poświęcone problematyce nowo powstałych państw, przede wszystkim sąsiadujących z Polską. Pierwszą z takich publikacji jest najnowsza książka A. Maryańskiego pt. *Litwa – Łotwa – Estonia* (PWN 1993). Kolejne gotowe opracowanie, poświęcone Ukrainie, czeka na wydawcę, który byłby skłonny je opublikować.

Profesor Maryański należy do grona geografów, którzy stawiają sobie cel – syntetyczną charakterystykę zjawisk w obrębie jednostek regionalnych w sposób podsumowujący wiedzę o nich. Prace te mają zatem duże znaczenie naukowo-poznawcze. Wykorzystywane są na różnych poziomach kształcenia młodzieży oraz budzą ogromne zainteresowanie u osób nieraz luźno związanych z geografią.

Dorobek naukowy Profesora Maryańskiego jest wszechstronnie znaczący. Jest On jednym z niewielu specjalistów z dziedziny geografii ludności w Polsce. Opublikowane przez Niego studia i prace wywierają istotny wpływ na rozwój tej specjalności geograficznej. Są one wielokrotnie cytowane w polskich oraz zagranicznych opracowaniach. W zakresie zagadnień ludnościowych, struktur narodowościowych świata, makroregionów ekonomicznych i krajów świata jest uznawany za wybitnego znawcę. Profesor jest również najlepszym specjalistą w zakresie problematyki społeczno-ekonomicznej byłego Związku Radzieckiego, krajów Europy Środkowo-Wschodniej oraz azjatyckich.

Profesor Maryański od ponad 30 lat prowadzi wykłady z geografii regionalnej świata i seminaria magisterskie. Pod Jego kierunkiem opracowano kilkadziesiąt prac magisterskich – w tym 442 w WSP w Krakowie, ponadto w Akademii Ekonomicznej w Krakowie i Uniwersytecie Śląskim. Trzy prace magisterskie zostały nagrodzone na forum ogólnopolskim. Był promotorem 7 ukończonych rozpraw doktorskich i recenzentem 10 prac doktorskich (w tym 3 za granicą – w WSP w Dreźnie). Profesor prowadził również monograficzne wykłady na studiach doktoranckich i podyplomowych. Po przejściu na emeryturę prof. dra Rodiona Mochnackiego

kierownictwo Zakładu Geografii Regionalnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie – od 1968 r. – powierzone zostało A. Maryańskiemu. Obecnie jest to jeden z nielicznych w Polsce zakładów specjalnie ukierunkowany na regionalną problematykę świata (nie licząc Instytutu Krajów Rozwijających Się Uniwersytetu Warszawskiego oraz Zakładu Geografii Światowych Problemów Rozwoju Instytutu Geografii Polskiej Akademii Nauk i Centrum Studiów Latinoamerykańskich w Warszawie).

Profesor A. Maryański jest członkiem Komisji Nauk Geograficznych Oddziału PAN w Krakowie, twórczym uczestnikiem licznych konferencji i seminariów specjalistycznych organizowanych przez różne ośrodki naukowe w Polsce. Utrzymuje kontakty m.in. z Centrum Badań Wschodnich Uniwersytetu Warszawskiego oraz z wieloma ośrodkami zagranicznymi. Współpracował m.in. z geografami z Wyższej Szkoły Pedagogicznej w Dreźnie, Uniwersytetu Moskiewskiego, Uniwersytetu Kijowskiego i Uniwersytetu w Bukareszcie.

Cechą dorobku naukowego Profesora jest to, że stanowił on zawsze swoistą odpowiedź na szeroko pojęte zapotrzebowanie występujące w społeczeństwie, w tym także w systemie kształcenia młodzieży, na informację o problemach współczesnego świata, na naukowe, a zarazem przystępne ich oświetlenie. Niezależnie od tego, Profesor przez dziesiątki lat aktywnie uczestniczy w upowszechnianiu wiedzy geograficznej wygłaszając wykłady dla nauczycieli w Ośrodkach Doskonalenia Zawodowego (Nowy Sącz, Kraków, Tarnów) oraz prelekcje w ramach działalności Polskiego Towarzystwa Geograficznego. W pełni zatem uzasadnione jest stwierdzenie, że jako uczony i dydaktyk Profesor A. Maryański wnosi trwały wkład do rozwoju geografii regionalnej i geografii jako nauki w ogóle, który nieustannie, z charakterystyczną dla Niego konsekwencją pomnaża.

Oprócz funkcji kierownika Zakładu Geografii Regionalnej Wyższej Szkoły Pedagogicznej im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie, w latach 1968 – 1971 pełnił obowiązki prodziekana Wydziału Geograficzno-Biologicznego, zaś w latach 1971 – 1980 kierował Studium Podyplomowym dla nauczycieli geografii. Brał także udział w pracach różnych komisji rektorskich oraz Senatu Uczelni.

Działalność naukowo-dydaktyczna i organizatorska Profesora Andrzeja Maryańskiego została uhonorowana Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski w 1973 r., Medalem Komisji Edukacji Narodowej w 1983 r., nagrodami uczelnianymi oraz Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki w 1967, 1975, 1978, 1985 i 1989 r.

W drodze naukowo-zawodowej Profesora znajdują silne odzwierciedlenie cechy Jego osobowości: skromność, pracowitość, ogromna pasja i rzetelność badawcza, życzliwość wobec ludzi, zaangażowanie w sprawy szkoły i kultury polskiej. Zwią-

zany przez 43 lata z Instytutem Geografii WSP w Krakowie tworzył historię tego Instytutu i współtworzył dorobek całej naszej Uczelni.

Zespół bliskich współpracowników – przyjaciół i kolegów życzy Mu dobrego zdrowia, dalszych twórczych osiągnięć oraz dużo satysfakcji z dotychczasowych i przyszłych dokonań dla dobra nauki polskiej. Niniejszy tom jest pomyślany jako skromny wyraz szacunku i wdzięczności dla Jubilata ze strony Jego współpracowników i uczniów.

Maria Kozanecka